

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки Факультет психології
Кафедра педагогічної та вікової психології

СИЛАБУС
нормативної навчальної дисципліни

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ТА СУПРОВІД ОСІБ РІЗНИХ
КАТЕГОРІЙ**

підготовки магістр
галузь знань: **05** соціальні та поведінкові науки
спеціальність: **053** Психологія
освітньо-професійна програма: Психологія

Луцьк – 2021

Силабус нормативної навчальної дисципліни «**Психологічний розвиток та супровід осіб різних категорій**» для магістрів галузі знань: 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності: 053 Психологія, освітньо-професійної програми Психологія

Розробники: Гошовська Дарія Тарасівна, кандидат психологічних, доцент

Силабус навчальної дисципліни затверджений на засіданні кафедри педагогічної та вікової психології протокол № 1 від 27 серпня 2021 р.

Завідувач кафедри: _

проф. Гошовський Я.О.

© Гошовська Д.Т., 2021

І. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни за навчальним планом 2021 року
Денна форма		нормативна
Кількість годин 120 / кредитів – 4	Галузь знань 05 соціальні та поведінкові науки спеціальність 053 Психологія Освітньо-професійна програма: Психологія Освітній ступінь: магістр	Рік навчання: 1-й Семестр 1 Лекції: 18 Практичні, семінарські: 16 Лабораторні заняття: 12 Консультацій: 10 Самостійна робота: 64 Форма контролю: екзамен
ІНДЗ: немає		
Мова навчання: українська		

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни за навчальним планом 2021 року
Заочна форма навчання		нормативна
Кількість годин 120/ кредитів – 4	Галузь знань 05 соціальні та поведінкові науки спеціальність 053 Психологія Освітньо-професійна програма: Психологія Освітній ступінь: магістр	Рік навчання: 1-й Семестр 1 Лекції: 6 Практичні, семінарські: 6 Лабораторні заняття- 6 Консультацій: 14 Самостійна робота: 90 Форма контролю: екзамен
ІНДЗ: немає		
Мова навчання: українська		

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

Гошовська Дарія Тарасівна

Кандидат психологічних наук

Доцент

Доцент кафедри педагогічної та вікової психології

+380509171792,

Hoschovskadarija@vnu.edu.ua Daria66@ukr.net <https://wiki.eenu.edu.ua/wiki/>,

<https://scholar.google.com.ua/>

Консультації зі студентами проводяться згідно графіка консультацій кожного вівторка з 13.00 до 15.00. Якщо студент потребує консультацій, то час їх проведення узгоджується з викладачем попередньо.

II. Опис дисципліни

1. Анотація курсу

Предметом навчальної дисципліни «Психологічний розвиток та супровід осіб різних категорій» безпосередня робота з людьми, спрямована на вирішення різного роду психологічних проблем, пов'язаних з труднощами в міжособистісних стосунках, а також глибинних особистісних проблем.

Пререквізити: Для вивчення курсу магістри потребують базових знань з дисциплін «Психологія депривації», «Методика викладання психології», «Спеціальна психологія»

Постреквізити: Основні положення навчальної дисципліни мають застосовуватися при вивченні навчальних дисциплін «Психологія девіантної особистості», «Психологія коучингу», «Дитячий психоаналіз: діагностичний і терапевтичний дискурс»

2. Мета і завдання навчальної дисципліни

Сформувані у майбутнього психолога практичні знання та уміння, які стосуються забезпечення емоційної, смислової та екзистенційної підтримки у ситуаціях труднощів, які виникають у процесі особистісного та соціального буття.

Основними завданнями дисципліни є: засвоєння матеріалу про становлення психологічної допомоги як галузі психологічної науки і практики у сучасному українському суспільстві, проблем психологічного забезпечення надання психологічної допомоги різним категоріям громадян в Україні та за кордоном; теоретико-методологічні підходи до вдосконалення роботи соціально-психологічних служб, спрямування психологічної допомоги на роботу з різними віковими групами; запровадження психологічних методів у психологічну роботу з населенням, що потребує психологічного захисту; проблеми вдосконалення професійної діяльності психологічної підготовки в практичній роботі психологів

3. Результати навчання (компетентності)

загальні компетенції:	
ЗК1.	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
ЗК2.	Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
ЗК3.	Здатність генерувати нові ідеї (креативність)
ЗК4.	Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
ЗК5.	Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
ЗК6.	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
ЗК7.	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
спеціальні компетенції:	
СК1.	Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.
СК3.	Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.
СК4.	Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну) з використанням науково верифікованих методів та технік.
СК5.	Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.
СК7.	Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.
СК9.	Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
СК10.	Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

Програмовані результати навчання (ПРН)

ПРН 1 Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

ПРН 4 Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

ПРН 5 Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

ПРН 6 Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

ПРН 8 Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.

ПРН 9 Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

ПРН 10 Узагальнювати результати власних наукових досліджень у формі наукових звітів різних форм (тез, статей, доповідей, презентацій).

ПРН 13 Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

4. Структура навчальної дисципліни (денна форма навчання)

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лекц.	Прак. Зан.	Лабо р.	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю / бали
Розділ І. Психологічна допомога особистості							
Тема 1. Становлення психологічної допомоги у сучасному суспільстві. Види психологічної допомоги. Принципи діяльності психолога з особами різних категорій. Шляхи розбудови системи служб психологічної допомоги. Роль діяльності психологічних служб становленні цілісної системи психологічної допомоги.	7	2				5	
Тема 2. Особливості психологічної роботи з вразливими віковими категоріями осіб. Діти і молодь з груп ризику. Дитяча безпритульність, соціальне сирітство, бродяжництво.	27	4	4	4		15	реферати, робота в групах / ДС / 10б.

Тема 3. Психологічна допомога в екстремальних та надзвичайних умовах діяльності (військовослужбовцям, учасниками антитерористичної операції, засудженим). Труднощі військових сімей. Мігранти, біженці й переміщені особи.	15	2	2	2	2	7	реферат и, робота в групах / 5б.
Тема 4. Психологічна допомога особам без визначеного місця проживання, особам з обмеженими можливостями, інвалідам, безробітним	16	2	2		2	10	Робота в групах / 5б.
Разом за модулем 1	65	10	8	6	4	37	20
Змістовий модуль II. Психологічна допомога у вирішенні проблем сім'ї							
Тема 5. Психологічна допомога сім'ям, що опинилися у складних життєвих обставинах. Складні життєві обставини, які спричиняють вразливість сімей. Типи та функції сімей. Деформації сімейного функціонування. Сім'ї з дітьми, що мають інвалідність. Проблеми неповної сім'ї. Насилля в сім'ї. Розлучення як психотравмуюча подія.	13	2	2	2	2	5	реферат и, робота в групах / 5б.
Тема 6. Психологічний супровід залежних осіб: харчова залежність, алко- та наркозалежність	14	2	2			10	Індивідуальна робота, опитування / 5б.
Тема 7. Психологічна допомога особам похилого віку та самотнім людям	15	2	2	2	2	7	реферати, робота в групах / 5б.

Тема 8. Психологічний супровід осіб в кризові періоди життя: психологічна допомога при втраті та хворобі. Причини та особливості переживання кризових станів у житті людини. Поняття «критична ситуація» і «криза». Характеристика основних типів критичних ситуацій : стресу, фрустрації, конфлікту, кризи. Динаміка кризи, аналіз фаз кризи. Особливості переживання кризи. Типологія кризових станів. Стратегії психосоціальної допомоги у ситуації кризи. Соціальна підтримка та психосоціальна допомога. Етапосоціально- психол. супроводу. Психосоціальна допомога при переживанні втрати (смерті) близької людини. Психосоціальна допомога при переживанні горя.	13	2	2	2	2	5	реферати, робота в групах / 5б.
разом за модулем II	55	8	8	6	6	27	20б.
Всього	120	18	16	12	10	64	100б.
Модульна контрольна робота						60б	
Інше: здобувачі, які пропустили заняття мають можливість відпрацювати їх під час консультацій або виконавши індивідуальні завдання чи реферати, а також мають можливість отримати додаткові бали за участь у семінарі, круглому столі, конференції з можливістю публікації (макс. 5б)							

(заочна форма навчання)

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лекц.	Прак. Зан.	Лабор	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю / бали
Розділ І. Психологічна допомога особистості							
Тема 1. Становлення психологічної допомоги у сучасному українському суспільстві. Види психологічної допомоги. Принципи діяльності психолога з особами різних категорій. Шляхи розбудови системи служб психологічної допомоги. Роль діяльності психологічних служб у становленні цілісної системи психологічної допомоги.	7	1				10	
Тема 2. Особливості психологічної роботи з вразливими віковими категоріями осіб. Діти і молодь з груп ризику. Дитяча безпритульність, соціальне сирітство, бродяжництво.	16	1	1	1	2	10	ДС / 5б.
Тема 3. Психологічна допомога в екстремальних та надзвичайних умовах діяльності (військовослужбовцям, учасниками антитерористичної операції, засудженим). Труднощі військових сімей. Мігранти, біженці й переміщені особи.	28	2	2		4	20	реферати, робота в групах / 10б.

Тема 4. Психологічна допомога особам без визначеного місця проживання, особам з обмеженими можливостями, інвалідам, безробітним	16		1	1	2	10	Робота в групах / 5б.
Разом за модулем 1	67	4	4	2	8	50	20
Змістовий модуль II. Психологічна допомога у вирішенні проблем сім'ї							
Тема 5. Психологічна Допомога сім'ям, що опинилися у складних життєвих обставинах. Складні життєві обставини, які спричиняють вразливість сімей. Типи та функції сімей. Деформації сімейного функціонування. Дисфункціональна сім'я. Сім'ї з дітьми, що мають інвалідність. Проблеми неповної сім'ї. Насилля в сім'ї. Розлучення як психотравмуюча подія.	13	1	1	1	2	10	реферати, робота в групах / 5б.
Тема 6. Психологічний супровід залежних осіб: харчова залежність, алко- та наркозалежність	14		1			10	Індивідуальна робота, опитування / 5б.
Тема 7. Психологічна допомога особам похилого віку та самотнім людям	18				2	10	реферати, робота в групах / 5б.
Тема 8. Психологічний супровід осіб в кризові періоди життя: психологічна допомога при втраті та хворобі. Причини та особливості переживання кризових станів у житті людини. Поняття «критична ситуація» і «криза». Характеристика основних типів критичних ситуацій:	15	1		1	2	10	реферати, робота в групах / 5б.

стресу, фрустрації, конфлікту, кризи. Динамік кризи, аналіз фаз кризи. Типологія кризових станів. Стратегії психосоціальної допомоги у ситуації кризи. Соціальна підтримка та психосоціальна допомога. Етапи соціально-психологічного супроводу. Психосоціальна допомоги при переживанні втрати (смерті) близької людини. Психосоціальна допомога при переживанні горя.							
Разом за модулем II	57	2	2	2	6	40	20б.
Всього	120	6	6	4	14	90	40
Модульна контрольна робота						60б	
Інше: здобувачі, які пропустили заняття мають можливість відпрацювати їх під час консультацій або виконавши індивідуальні завдання чи реферати, а також мають можливість отримати додаткові бали за участь у семінарі, круглому столі, конференції з можливістю публікації (макс. 5б)							

5. Завдання для самостійного опрацювання

1. Форми та напрямки роботи психолога з особами, схильними до девіантної поведінки.
2. Скласти рекомендації для психолога по роботі з особами, схильними до девіантної поведінки
3. Напрямки корекційної роботи у супроводі дітей-сиріт, малозабезпечених, безпритульних.
4. Форми і напрямки роботи з суїцидентами
5. Корекційна робота з особами з обмеженими можливостями (враховуючи нозологію)
6. Напрямки роботи з безробітними особами.
7. Форми та напрямки супроводу жертв сімейного насилля
8. Особливості супроводу наркозалежних осіб
9. Індивідуально-психологічні особливості осіб літнього віку.
10. Психологія втрати.

6. Тематика рефератів

1. Особливості надання психологічної допомоги дітям, які стали жертвами насилля (сексуального, фізичного, емоційного, психологічного).
2. Психологічна допомога дітям, які залишилися без батьків.

3. Психологічна підтримка та допомога учасникам АТО/ООС та їх сім'ям.
4. Психологічні особливості учасників антитерористичної операції / операції об'єднаних сил (АТО/ООС).
5. Наслідки переживання бойового стресу. Ознаки ПТСР
6. Психологічна робота з особами алкогольної і наркотичної залежності.
7. Особливості психологічного супроводу сімей у кризовій ситуації.
8. Методи психологічного впливу на психіку військовослужбовців.
9. Залежність та механізми її формування.
10. Психологічна допомога особам, схильних до суїцидальної поведінки.

IV. Політика оцінювання

Політика викладача щодо студента: студент має можливість отримати бали під час занять, якщо він присутній, або у час відведений для консультацій

Політика щодо академічної доброчесності: при підготовці реферату студент повинен дотримуватись принципу доброчесності. В іншому випадку реферат не оцінюється і бали не виставляються

Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- дотримання принципів та положень Етичного кодексу психолога (<http://nsj.gov.ua/files/1448287570%D0%95%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B0.docx.pdf>)

За порушення академічної доброчесності (плагіат, фальсифікація, списування, обман тощо) здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності:

повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;
відрахування з Університету.

Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 25%.

Списування під час контрольних робіт заборонені (зокрема із використанням мобільних пристроїв).

Політика щодо перескладання: усі заняття здобувачі вищої освіти відвідують згідно розкладу навчального процесу, однак, якщо мають право на вільне відвідування, то можуть відпрацювати пропущені заняття під час індивідуальних консультацій або виконати письмово індивідуальні завдання (реферати, конспекти, підготовка статті).

Політика щодо перескладання: магістр має право на перескладання пропущеного заняття або на виправлення негативної оцінки під час екзамену

У. Підсумковий контроль

Загальна оцінка за курс «Психологічний розвиток та супровід осіб різних категорій» складається з балів, які отримує здобувач за навчальну діяльність –

підготовку та виступи на практичних заняттях та виконання лабораторних робіт (40 балів).

МКР оцінюється максимальною кількістю балів - 60. Якщо студент хоче покращити результат або отримав недостатньо балів, то він може скласти екзамен, який оцінюється від 0 до 60 балів. У випадку складання екзамену результати виконання модульних контрольних робіт анулюються. Екзамен може проводитись як в усній, так і у письмовій формі

На екзамен виносяться 3 питання, які потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отриманні знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних завдань. Максимальна кількість балів за екзамен 60.

УІ. Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90-100	відмінно
82-89	Дуже добре
75-81	добре
67-74	задовільно
60-66	достатньо
1-59	незадовільно

УІІ. Орієнтовний перелік питань, які виносяться на екзамен

1. Психологічна допомога сім'ї: неблагополучним сім'ям та жертвам сімейного насилля
2. Психологічний супровід осіб в кризові періоди життя: психологічна допомога при втраті та хворобі.
3. Причини та особливості переживання кризових станів у житті людини. Поняття «критична ситуація» і «криза».
4. Характеристика основних типів критичних ситуацій: стресу, фрустрації, конфлікту, кризи.
5. Динаміка кризи, аналіз фаз кризи.
6. Особливості переживання кризи. Типологія кризових станів. Стратегії психосоціальної допомоги у ситуації кризи.
7. Соціальна підтримка та психосоціальна допомога.
8. Етапи соціально-психологічного супроводу
9. Психосоціальна допомога при переживанні втрати (смерті) близької людини.
10. Психосоціальна допомога при переживанні горя.
11. Становлення психологічної допомоги у сучасному українському суспільстві.
12. Види психологічної допомоги.
13. Принципи діяльності психолога з особами різних категорій.
14. Шляхи розбудови системи служб психологічної допомоги.

15. Роль діяльності психологічних служб у становленні цілісної системи психологічної допомоги.
16. Форми та напрямки роботи психолога з особами, схильними до девіантної поведінки.
17. Скласти рекомендації для психолога по роботі з особами, схильними до девіантної поведінки
18. Напрямки корекційної роботи у супроводі дітей-сиріт, малозабезпечених, безпритульних.
19. Форми і напрямки роботи з суїцидентами
20. Корекційна робота з особами з обмеженими можливостями (враховуючи нозологію).
21. Напрямки роботи з безробітними особами.
22. Форми та напрямки супроводу жертв сімейного насилля
23. Особливості супроводу наркозалежних осіб
24. Індивідуально-психологічні особливості осіб літнього віку.
25. Психологія втрати.

УІІІ. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна література

1. Бодров В. А. Психологический стресс: развитие и преодоление. Москва: ПЕР СЭ. 2006. 528 с.
2. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості. Харків: Фоліо, 1996. 237 с.
3. Власов П.О., Запорожцев А.В., Брижик В.О. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ по його подоланню. Дніпропетровськ, 2006. 342с.
4. Вайтхед М. Консультирование человека в состоянии горя: модель помощи. *Психология зрелости и старения*. 2002. № 1.
5. Дашкина М. Е. Основы групповой работы с детьми, переживающими утрату близких: на основе опыта Великобритании. *Практична психологія та соціальна робота: науково-практичний та освітньо-методичний журнал*. 2003. № 10. С. 40–42.
6. Дьяченко М. И. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях. Минск, 1985. С.48.
7. Ильин Е. П. Психофизиология состояний человека. Санкт-Петербург: Питер, 2005.
8. Запобігання домашньому насильству і торгівлі жінками. Київ, 202. 456с.
9. Зверева І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми і молоддю в Україні. Теорія і практика: монографія. Київ, 1998. 236с.
10. Корольчук М. С., Крайнюк В. М. Теорія і практика професійного психологічного відбору: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Ніка-центр, 2006. 580
11. Корольчук М. С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Ніка-центр, 2006. 580 с.

12. Кризисные события и психологические проблемы человека / Под. ред. Л. А. Пергаменщика. Мн.: НИО, 1997. 207 с.
13. Крюкова М. А.. Экстренная психологическая помощь: практическое пособие. Москва: НЦ ЭНАС, 2003. 64 с.
14. Леонова А. Б. Комплексная стратегия анализа профессионального стресса: от диагностики к профилактике и коррекции. *Психологический журнал*, 2004. Т. 25. № 2. С. 75 - 85.
15. Леонова А. Б. Основные подходы к изучению профессионального стресса Вестн. Моск. ун-та, серия № 14. Психология, 2000, № 3. С. 4- 21.
16. Малкина-Пых И. Г. Экстремальные ситуации. *Справочник практического психолога*. Москва: ЭКСМО, 2005. 960 с.
17. Мюллер М. Якщо ви пережили психотравмуючу подію / пер. з англ. Діана Бусько; наук. ред. Катерина Явна. (Серія «Сам собі психотерапевт»). Львів : Видавництво Українського католицького університету, 2014. 120 с.
18. Найдьонов М. І. Психологія травмівних ситуацій. Презентація онлайн. URL: science.radioritual.ru/5957669472195397.html
19. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко, Л. Г. Царенко / за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : ТОВ Видавництво «Логос». 207 с.
20. Розов В. І. Психологічна підготовка до діяльності в умовах професійного стресу. В зб. Психопрофілактична робота з персоналом: теоретичні та організаційно-практичні питання. Київ: КНУВС, 2007.
21. Соловьева С. Л. Психология экстремальных состояний. Санкт-Петербург: ЭЛБИ, 2003. 128 с.
22. Солошенко Д. В. Экстренная психологическая помощь. Консультирование. Харьков: Торсинг, 2001. 192 с.
23. Холмогорова А. Б., Гаранян Н. Г. Психологическая помощь людям, пережившим травматический стресс. Москва: МГППУ, 2006. 112 с.

додаткова

1. Абабаков В. А., Перре М. Адаптация к стрессу. Основы теории, диагностики, терапии. Санкт-Петербург: Речь, 2004. 166 с.
2. Актуальные проблемы кризисной психологии: сб. научн. трудов / Отв. ред. Л. А. Пергаменщик. Москва: НИО, 1999. 188 с.
3. Анцыферова Л. И. Личность в тяжелых жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуации и психологическая защита. *Психологический журнал*. 1994. Т. 15. № 1.
4. Гринберг Дж. Управление стрессом. Санкт-Петербург: Питер, 2004. 496 с.
5. Осипова А. А. Справочник психолога по работе в кризисных ситуациях. Ростов-на-Дону: Феникс, 2005. 315 с.
6. Тарабрина Н. В. Практикум по психологии посттравматического стресса. Санкт-Петербург: Питер, 2001. 239 с.
7. Кокурн О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини:

психофізіологічний аспект забезпечення діяльності: *монографія*. Київ: Міленіум, 2004. 265 с.

Інтернет-ресурси

<http://psylib.org.ua/books/>

<http://www.nibu.kiev.ua/>